

“La societat formiguera

no és gens

formidable”

Josep Pla-Narbona
(Barcelona, 1928)

expressa amb aquesta afirmació la consciència de l'artista enfront d'un món massificat i ara definitivament globalitzat. Exponent rellevant de l'art català del segle XX, l'aparició recent d'un llibre sobre l'obra d'aquest pintor, dibuixant, gravador i escultor, amb una trajectòria també reconeguda en el món del disseny gràfic, ens retorna la seva presència.

Pla-Narbona, que és el nom artístic d'aquest fill del barri del Clot de Barcelona, ha anat derivant de l'expressionisme inicial al surrealisme, per mà del qual s'inscriu actualment en el metarealisme en paral·lel a una interessant evolució tècnica que en els darrers anys l'ha dut, preferentment, a la pintura.

La seva trajectòria, sacsejada per més d'un sotrac vital, accedeix al món de l'art sobretot a través del disseny gràfic, en el qual va ser, durant dècades, una referència prestigiosa i reconeguda, que li comportà la presidència de Grafistes Agrupació FAD i de la secció a l'estat espanyol de l'Alliance Graphique Internationale, que encara ostenta avui. Mentrestant, i a més d'ensenyar a l'Escola Massana, es feia també un nom en el nostre panorama creatiu a través del seu “domini absolut del dibuix” —en paraules de Francesc Fontbona— i també com a gravador i escultor en planxa de ferro. Amb estades a París i a Zuric, i amb diverses exposicions aquí i a fora, trobem obres seves a museus de Varsòvia, Baltimore, San Francisco i al MO-MA de la ciutat de Nova York. Pintor des que ho esdevingué públicament a partir de l'any 1990, ha estat en els darrers temps una referència una mica erràtica fins que un llibre acuradament produït per les vilanovines edicions El Cep i la Nansa, *L'univers Pla-Narbona*, amb textos d'Oriol Pi de Cabanyes i de l'escriptor galleg —també metge i polític— Domingo García-Sabell, ens ha fornint una visió multiforme de la seva obra, amb especial insistència en la producció més recent i a tot color.

—En aquest volum, Pi de Cabanyes escriu que és “un valor molt sòlid”, però “un valor que cal redescobrir”. I afegeix que, per les seves imatges, “hi passa un rar corrent elèctric: enrampen”...

—Ho encerta, però la meua dissort és que no enrampin sempre.

—En tot cas, la potència hi és, i l'energia, també.

—García-Sabell ho defineix d'una manera molt subtil, això. Diu que els personatges que apareixen en les meves obres se situen en el punt exacte entre l'expressió de la vitalitat i el que els faria esdevenir encartonats, com ninots sense esma.

—A partir de l'aparició del llibre, la necessitat del seu redescobriment hauria de passar per una exposició retrospectiva, per exemple?

—M'agradaria, i tant de bo que es concreti aviat. El cert és que sóc més conegut que famós, i també ho és que mai no havia tingut tantes ganes de treballar com ara.

—En aquest llibre, tot i ser panoràmic, hi ha una atenció preferent vers la seva pintura. Per què n'ha fet, en els darrers anys, una dedicació gairebé exclusiva?

—Subratlla el *gairebé*, perquè de tant en tant faig algun gravat, ni que sigui per encàrrec. Però el cert és que, a mesura que he anat pintant, el color m'ha representat una gran descoberta. A mi sempre m'havien dit que era el dibuixant de la ploma estilogràfica, amb línia i perfil. Per això vaig voler provar-me a mi mateix, fins a quin punt podia ser pintor, i els resultats em semblen satisfactoris.

“La llàstima és que, en aquest dimoni de país, hi manca la base cultural suficient perquè la gent absorbeixi els missatges plàstics a través de l'art”

—La primera exposició de pintura no va ser fins a l'any 1990. La crítica se'n va sorprendre, perquè el tenia, sobretot, per un gran dibuixant...

—Comprenc que representés una sorpresa, perquè bona part de les obres d'aquella exposició les vaig fer gairebé tancat, durant deu anys, a la masia taller que tenia a Sant Vicenç de Montalt, al Maresme. Com a producte d'una tremenda crisi existencial, derivada del fet que em deixés la meva dona, vaig perdre molta presència en el món de l'art. Poca cosa feia més que llegir i pintar.

—La plena incorporació del color li ha fet suavitzar la virulència dels dibuixos i gravats en blanc i negre. Ha mudat el seu univers en més irònic i més poètic, però menys virulent, torturat i opressiu.

—És així, però no només pel fet de pintar, sinó també pel meu estat anímic, que s'ha asserenat. Hi ha influït el fet que em tornés a casar i tingués dues noves filles, a més del fill i la filla d'abans. Em trobo revitalitzat, i això es nota en la meua obra.

—Per tant, a l'hora de crear, ja no se sent tan posseït pel drama?

—Molt menys, perquè he anat més aviat cap a la lírica. De tota manera, el drama, en l'art, sempre hi és present, poc o molt. De fet, jo sostinc que, si no hi ha drama, no hi ha art.

—A partir d'això, l'art pot esdevenir, potser, una teràpia, tant per al creador com per al públic?

—Pot ser-ho, i per a mi ho és actualment. El fet que el meu art s'hagi tornat més plàcid obeeix a la confluència d'uns quants factors, i també hi compta viure i treballar a la Floresta, en plena serra de Collserola. Quant al públic, la llàstima és que, en aquest dimoni de país, hi manca la base cultural suficient perquè la gent absorbeixi els missatges plàstics a través de l'art. I deixem de banda el vessant mercantil, que sovint distorsiona les coses.

—És molt distorsionat, el panorama?

—Tu mateix. Per començar, estem del tot saturats de productes artístics: biennals, fires, instal·lacions i un llarg etcètera. Penso en Paul Valéry quan es referia al que ell en deia la “societat formiguera” en què vivim, tan massificats, i que em sembla tan poc formidable.

—Tornem al drama, que, en el seu cas, comença en plena infantesa. Va perdre, en poc temps, el pare, l'àvia i la mare...

—Dels dos als set anys, que és quan em vaig quedar orfe del tot, poc abans de començar la Guerra Civil. Me'n vaig anar a viure amb una germana del meu pare i la seva família. Era una gent molt humil, que em va tractar molt bé. El que passa és que no em sentia partícip de la seva acollida, perquè estava massa traumatitzat. La meua mare s'havia tornat a casar, i jo no em portava gens bé amb el seu nou marit. Sovint, patia situacions d'abandonament. La mare se n'anava a treballar, i de tant en tant a alguna festa, i no tenia ningú que em fes companyia.

—Però tant d'infortuni devia veure's, en part, compensat per les persones que el van ajudar. Se'n recorda, per exemple, del senyor Olivella, el gerent d'una empresa on va entrar a treballar?

—Josep Olivella, i tant! Era una persona molt sensible, i s'havia adonat que, a mi, des de ben petit, m'agradava molt dibuixar i copiar vinyetes de còmic. Va dir als meus oncles que era millor que em canviessin de feina, i això és el que em va permetre

estudiar dibuix i pintura i anar-me introduint en el món de l'art.

—També deu recordar bé la figura del seu mestre, Ricard Fàbregas...

—Fàbregas, a més de pintar, era un gran dibuixant i cartellista. Va tenir la mala sort de morir-se als quaranta anys, però em va ensenyar moltes coses. Com que li feia d'ajudant, gràcies a ell vaig poder establir-me com a dibuixant gràfic i entrar en el món de la publicitat. Tenia una magnífica cartera de clients que jo vaig heretar.

—Fins a quin punt l'art aplicat i la creació pura conviuen bé?

—Depèn. En el meu cas, ho han fet força. Ara, a l'art gràfic, ja no m'hi dedico, però quan pinto es nota que hi ha un dissenyador al darrere. Vaig arribar a tenir un estudi amb cinc col·laboradors, i fèiem molta feina: maquetes, anuncis, portades de llibres. Vaig estar molt vinculat, com a soci i director artístic, a l'editorial Llibres de Sinera, que portava el meu gran amic Felip Cid, metge i escriptor, avui massa marginat. Per part seva vaig conèixer Salvador Espriu.

—Molt celebrat però potser una mica oblidat, el gran poeta...

—Sí, avui és en una mena de semio-blit. L'Espriu ha representat, una mica, la meua universitat. Era tan ple de coneixements i tan delerós de saber! Sempre he procurat relacionar-me amb persones de qui puc aprendre, potser perquè vaig créixer en ambients molt humils, malgrat que, de ben jove, ja m'agradés llegir llibres d'anàlisi de la conducta i el pensament humans.

—“Mirin, si us plau, senyores i senyors, les riques i al·lucinants, inexhauribles imatges.” Espriu ens convidava, així, a admirar la seva reconeguda etapa com a dibuixant, gravador i escultor, que ens remet a l'art manierista del darrer Renaixement, el del segle XVI.

—Em reconec molt en aquesta època, tan important en la història de l'art. No és estrany que Joan Teixidor em definís com “l'home de la voluta”. A mi, les esferes, els cercles i les formes arrodonides m'han seduït sempre, sobretot a l'hora de crear lliurement. Els angles i les línies rectes, en

canvi, els veig més associats al món del disseny. Si hagués tingut l'ordinador quan dissenyava, hagués estat una meravella! Però em temo que, per a això, ja he fet tard...

—Francesc Fontbona i Francesc Miralles, al llibre que van publicar sobre aquest període, n'extreuen moltes interpretacions. Parlen de la dificultat de comunicació que s'hi traspua.

—Ben cert, perquè, com deia una altra figura que he admirat molt, Juan Rof Carballo, el meu món artístic neix "del més secret i profund de l'home, de les seves obscuritats lluminoses". En un món així, sovint angoixant i torturat —que es correspon amb les circumstàncies de la meua vida—, la comunicació no és fàcil.

—És un món on es veu la preferència per allò monstruós, i on les grans masses humanes, amb figures sovint representades amb caràcter animal, són la personificació gregària del col·lectiu.

—En tot això hi havia un esperit evident de denúncia contra una situació determinada. Jo no he estat mai polític, però viure sota el franquisme era tan flagrant que esperonava molt la força, la fúria i l'energia de les meves imatges. Avui, no és que no hi hagi motius per revoltar-se, però la meua obra és més serena i fluïda perquè la meua situació és diferent.

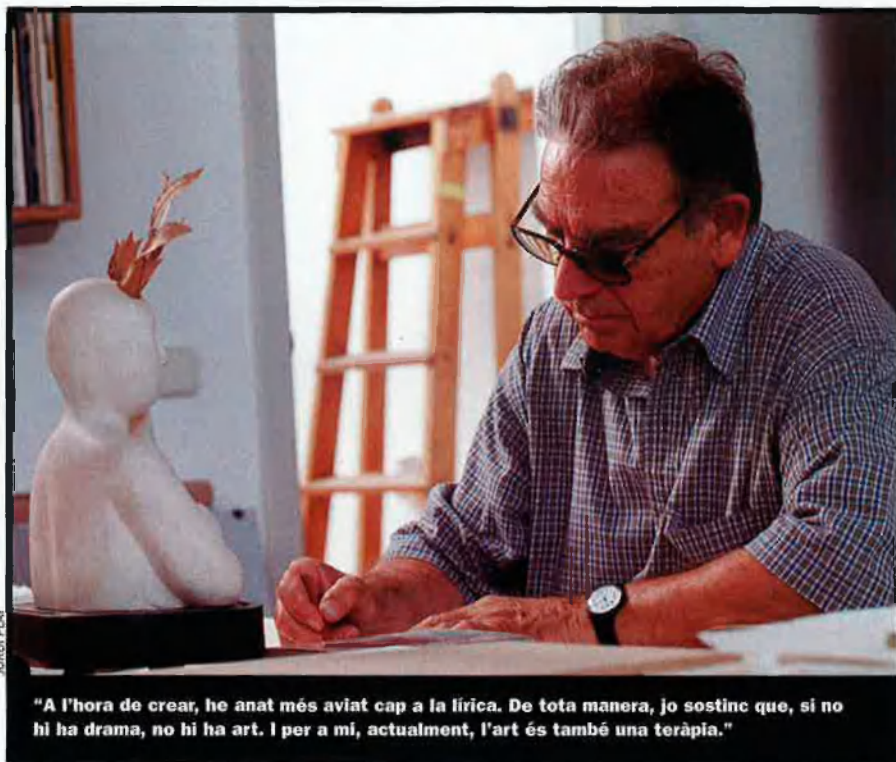
—Fontbona i Miralles es refereixen, també, a una presumpta hostilitat larvada envers la dona...

—Sí, perquè de petit em va influir molt l'ambient del nacionalcatolicisme i la repressió sexual que va comportar. Vull creure que aquest recel cap a l'altre gènere ja l'he superat.

—I igualment fan referència al predomini dels grans caps per subratllar, en la figura humana, el centre de major interès intel·lectual.

—És una manera de reflectir la meua fascinació per la gent que sap coses i és capaç de transmetre-les. M'agrada trobar persones amb una actitud i criteri propis. Dissortadament, vivim en l'època de la banalitat, que és un gran riu que s'ho emporta tot.

—Tornem a Pi de Cabanyes: "Tota l'obra de Pla-Narbona és impregnada com d'un sentiment d'estranyesa"...

"A l'hora de crear, he anat més aviat cap a la lírica. De tota manera, jo sostinc que, si no hi ha drama, no hi ha art. I per a mi, actualment, l'art és també una teràpia."

—Sí, perquè, en el fons, em sento aliè al món que m'envolta. A mi em seria molt agradable poder compartir la vida dels altres, però sempre m'ha costat molt fer-ho, malgrat haver tractat gent important. La humanitat m'ha fet una mica de por.

—Deia el psiquiatre Joan Obiols: "Les seves figures no actuen, contempnen." O sigui, hi són, però no hi són.

—Sí, perquè m'agrada molt mirar, però sense que em vegin. Alguns dels meus personatges se situen darrere de mampares, com si s'amaguessin. És una iconografia meua molt característica.

—Sovint representa tipus fofos, mantegosos, grotescos... És la seva manera d'interpretar l'individu i la humanitat?

—Mira, la vida, en el fons, és un curt somni que les egolatries creuen etern. És ben evident que els humans som molt vulnerables. A més, el fet que els meus personatges tinguin formes més aviat plenes sempre m'ha atret molt des del punt de vista estètic.

—Com li ha anat, això de difondre l'obra d'una manera independent, força al marge dels circuits comercials?

—Podia haver anat millor, però no

he volgut tenir mai un marxant. El meu caràcter esquerp —ara no ho és tant— ho ha impedit. Ara: com a artista gràfic, mai no vaig tenir necessitat d'anar al darrere de ningú.

—Com va ser la seva relació amb Joan Brossa, amb qui, juntament amb Català-Roca, compartia tertúlia al desaparegut restaurant barceloní Sí, Senyor?

—Brossa posseïa una intel·ligència proteica i una reconeguda capacitat verbal i visual. I tenia una afinada percepció de la realitat, quan deia: "Quantes teranyines que pengen damunt d'una societat dòcil o enlluernada!" Vaig contribuir a plasmar a Barcelona dues grans idees seves en forma d'escultura: la llagosta del terrat del Col·legi d'Aparelladors i el monument al llibre que hi ha a la Gran Via, just a tocar del passeig de Gràcia.

—Precisament, Brossa definia la seva producció com "un bosc inquietant de presències". Aquest bosc, deixa veure els arbres?

—D'arbres, no n'hi ha.

—Tot és bosc, doncs?

—No. Tot són presències.

Joan Alcaraz